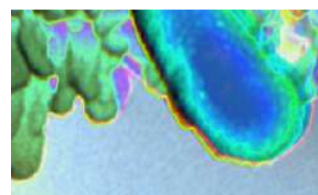

Medzinárodný vedecký workshop

MODERNÝ BIODISKURZ A STIERANIE HRANÍC

Zborník abstraktov

Jana Tomašovičová – Juraj Odorčák (eds.)

2020

MODERNÝ BIODISKURZ A STIERANIE HRANÍC

Zborník abstraktov z medzinárodného vedeckého workshopu

Jana Tomašovičová – Juraj Odorčák (eds.)

Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave

Trnava 2020

MODERNÝ BIODISKURZ A STIERANIE HRANÍC

Zborník abstraktov z medzinárodného vedeckého workshopu

Zborník abstraktov z medzinárodného vedeckého workshopu je súčasťou riešenia grantovej úlohy VEGA 1/0563/18 Filozofická analýza stierania hraníc v modernom biodiskurze.

EDITORI:

Jana Tomašovičová a Juraj Odorčák

VYDAVATEL':

Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave

ROK VYDANIA:

2020

VYDANIE:

prvé

© Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2020

© Autori jednotlivých abstraktov, 2020

ISBN 978-80-572-0086-4

OBSAH

ÚVOD (Introduction)	1
STIERANIE HRANÍC MEDZI ALTRUIZMOM A EGOIZMOM V KRÍŽOVEJ TRANSPLANTÁCII OBLIČIEK <i>PETER SÝKORA</i>	2
SOUČASNÁ POJETÍ AUTONOMIE V BIOETICE A JEJICH UŽITÍ V MEDICÍNSKÉM VÝZKUMU <i>ADAM DOLEŽAL</i>	3
ZKUŠENOST ČESKÝCH LÉKAŘŮ S UPLATŇOVÁNÍM DEFAULTNÍ AUTONOMIE V ETICKY SPORNÝCH KAZUISTIKÁCH <i>MARTIN ŽIELINA – ADAM DOLEŽAL – JAROMÍR ŠKODA</i>	4
NEJEDNOZNAČNOSTĚ HRANÍC MEDZI DISKURZMI TRANS- A POSTHUMANIZMU <i>BOGUMIŁA SUWARA</i>	5
POSTHUMANIZMUS A POSLEDNÝ ČLOVEK <i>PAVLÍNA BAKOŠOVÁ – JURAJ ODORČÁK</i>	6
CROSS-GENRE AND POLYDISCURSIVENESS AS A PROBLEM OF INTERSEMIOTIC TRANSLATION (ON THE EXAMPLE OF CONTEMPORARY POLISH FILM ADAPTATIONS) <i>ROBERT BIRKHOLC</i>	7
THE LIFE OF ART – BLURRING BORDERS? INTRODUCTION TO THE ISSUE <i>WERONIKA LIPSZYC</i>	8
STIERANIE HRANÍC MEDZI UMELECKÝM A FILOZOFICKÝM DISKURZOM <i>IVETA FILOVÁ</i>	9
SPOMIENKY NA BENÁTKY: ANALÝZA DVOCH MYŠLIENKOVÝCH EXPERIMENTOV DEREKA PARFITA <i>ANDREJ ROZEMBERG</i>	10
NESKORŠÍ WITTGENSTEIN O PÔVODE PRAVIDIEL <i>TOMÁŠ ČANA</i>	11
POSUNY HRANÍC V MODERNOM BIODISKURZE <i>JANA TOMAŠOVIČOVÁ</i>	12

ÚVOD (Introduction)

Dynamický vývoj moderných biovied v oblasti génových modifikácií, vylepšovania človeka či syntetického vytvárania nových foriem života priniesol so sebou viaceré zmeny a rozsiahle transformácie, ktoré si vyžadujú zvýšenú pozornosť súčasných humanitných vied. Za jeden z najvýraznejších javov možno považovať viacúrovňové prekračovanie hraníc medzi rôznymi vedeckými disciplínami a stieranie platnosti doterajších identifikačných kritérií, výkladových rámcov i noriem posudzovania.

Hlavným zámerom medzinárodného vedeckého workshopu *Moderný biodiskurz a stieranie hraníc*, ktorý sa konal 11. novembra 2020 online formou, bolo konzistentne zareagovať na túto aktuálnu situáciu a analyzovať posuny hraníc z viacerých filozofických perspektív, najmä však z ontologickej, epistemologickej a etickej perspektívy. Ďalším cieľom bolo zmapovať súčasné transdisciplinárne prekračovanie hraníc medzi biovedeckými a umeleckými diskurzmi. Predložený zborník obsahuje abstrakty príspevkov, ktoré odzneli na medzinárodnom workshope a vstúpili do priestoru otvorenej filozofickej diskusie.

The dynamic development of modern life sciences in the field of gene modifications, human enhancement or the synthetic creation of new forms of life has brought with it several changes and far-reaching transformations that require increased attention of modern humanities. One of the most significant phenomena can be considered the multilevel crossing of the borders between different scientific disciplines and the erasure of the validity of existing identification criteria, interpretive frameworks, and assessment standards.

The main aim of the international scientific workshop *Modern Bio-discourse and Blurring the Borders*, which took place online on 11 November 2020, was to respond consistently to this current situation and analyze the shifts in borders from several philosophical perspectives, especially from an ontological, epistemological, and ethical perspective. Another intention was to map the current transdisciplinary crossing of the borders between bio-scientific and artistic discourses. The presented collection contains abstracts of papers that were presented at the international workshop and entered the space of open philosophical discussion.

STIERANIE HRANÍC MEDZI ALTRUIZMOM A EGOIZMOM V KRÍŽOVEJ TRANSPLANTÁCII OBLIČIEK

(Blurring the Boundaries Between Altruism and Egoism
in Kidney Exchange Transplantation)

Peter Sýkora ¹

¹Centrum pre bioetiku, Filozofická fakulta Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Slovenská republika

Základným etickým princípom v transplantológii je, že darcovstvo orgánu musí byť čisto altruistické, bez akejkoľvek, či už finančnej alebo nefinančnej, kompenzácie. Žiaľ, ani po polovici storočia uskutočňovania transplantácií sa nepodarilo dosiahnuť rovnovážny stav medzi darcami a príjemcami transplantovaných orgánov. Napríklad v Európe každý deň umrie 19 pacientov, pretože sa nedočkajú svojho darcu orgánu. Táto nerovnováha je tiež príčinou rozsiahleho čierneho obchodu s orgánmi (*organ trafficking*). Najväčší nedostatok orgánov potrebných na transplantáciu sa týka obličiek (viac ako 60 %). Preto sa hľadajú efektívnejšie modely darcovstva. V poslednej dobe sa úspešne začína rozvíjať model tzv. krížovej transplantácie (a jeho rozšírené varianty), ktorý vedie k zvýšeniu počtu transplantácií obličiek. V takomto modeli dochádza k vzájomnému darovaniu obličiek medzi dvoma párami darcov a donorov. Ide o páry potenciálnych darcov a príjemcov, medzi ktorými sú emočné alebo príbuzenské väzby, avšak z biologického hľadiska sú imunologicky nekompatibilní. V krížovej výmene sa kombinujú z takýchto párov dvojice imunologicky kompatibilných darcov a príjemcov. Kritici krížových transplantácií namietajú, že z etického hľadiska ide o porušenie princípu altruizmu, pretože podľa nich ide o barterovú výmenu obličiek a barter je v podstate ekonomickým vzťahom. Na druhej strane obhajcovia krížových transplantácií ich považujú za príklad nezištného altruizmu. Vo svojom príspevku budem argumentovať, že obidva tábory sa mýlia. Z etického hľadiska darcovstvo v krížovej transplantácii stiera hranice medzi čistým altruizmom a sebecktom, keďže fakticky v ňom ide o (nepriamy) recipročný vzťah medzi darcom a recipientom orgánu. V recipročných vzťahoch vo všeobecnosti ide o vyváženú kombináciu egoizmu (*self-interest*) a altruizmu (*other-interest*), a to platí aj v prípade krížových transplantácií.

SOUČASNÁ POJETÍ AUTONOMIE V BIOETICE A JEJICH UŽITÍ V MEDICÍNSKÉM VÝZKUMU

Adam Doležal ¹

¹Ústáv státu a práva Akademie věd ČR, Praha, Česká republika

V moderní bioetice bývá princip respektování autonomie pacienta považován za jeden z nejvýznamnějších etických principů. Na jeho respektování panuje shoda i v současném právně-teoretickém diskursu. Při podrobném zkoumání daného tématu se však ukazuje, že v bioetice nepanuje názorová shoda ohledně toho, jaký má mít autonomie v aplikované etice význam. V současných diskusích se objevuje celá řada významů autonomie, které jsou při jejich praktické aplikaci v mnoha směrech vůči sobě dokonce v protikladu. Ve svém příspěvku se pokusím zaměřit na dominující teorie autonomie v bioetice a filosofii, zejména pak teorii Beauchampa a Childresse (nazývanou často jako „*defaultní teorie*“ v bioetice), a dále pak stupňovitou autonomii (*split-level autonomy*), která převažuje v moderní filosofii. První koncepce je odvozena od koncepce tzv. negativní autonomie, druhá naopak předpokládá pozitivní interpretaci tohoto slova. Po teoretickém rozlišení těchto konceptů jsou vyvozeny důsledky pro jejich vhodné užití v biomedicínském výzkumu.

ZKUŠENOST ČESKÝCH LÉKAŘŮ S UPLATŇOVÁNÍM DEFAULTNÍ AUTONOMIE V ETICKY SPORNÝCH KAZUISTIKÁCH

Martin Zielina¹ – Adam Doležal² – Jaromír Škoda³

¹2. Lékařská fakulta, Univerzita Karlova, Praha, Česká republika

²Ústav státu a práva Akademie věd ČR, Praha, Česká republika

³2. Lékařská fakulta, Univerzita Karlova, Praha, Česká republika

V kontextu moderního biovědeckého výzkumu existuje mnoho různých pojetí autonomie, z nichž jsme vybrali tzv. defaultní autonomii, kterou představili Faden a Beauchamp (1986). Toto pojetí klade minimální nároky na posouzení autonomie, které zahrnuje tři aspekty: intencionalitu, porozumění a dobrovolnost. Pro lepší názornost uplatňujeme tento model v klinické praxi u případů, které čeští lékaři považují za eticky sporné, a to právě často i s ohledem na porušení principu autonomie u svých pacientů. Koncept defaultní autonomie by měl být u kompetentních pacientů základem pro každý vztah mezi lékařem a pacientem. A od toho by se také měl odvíjet i vztah mezi výzkumníkem a probandem v biovědeckém výzkumu. Náš příspěvek se zaměřuje na posouzení schopnosti českých lékařů naplnit tento koncept defaultní autonomie u eticky sporných případů, jejichž sběr probíhal v ČR od února do července 2019 prostřednictvím tázacího archu s otevřenými otázkami. 52 z 69 kazuistik bylo hodnoceno prostřednictvím interpretativní fenomenologické analýzy a modelu *Four Boxes* (zahrnující lékařské indikace, preferenci pacienta, kvalitu života a kontextuální charakteristiky) s cílem stanovit, zda 1. všechny případy naplňují defaultní autonomii (ne, pouze 21 % splňuje všechny podmínky); 2. jestliže ne, tak ve kterých aspektech není defaultní autonomie naplněna (ve všech, tj. 35 % intencionalita, 26 % porozumění a 25 % dobrovolnost), a 3. jaký je nejčastější aspekt, proč není defaultní autonomie naplněna (vyjádřit úmysl, tj. intencionalitu). Vzhledem k naplňování podmínek defaultní autonomie jsme jednotlivé kazuistiky roztřídili do jedné z následujících tří zón: 21 % bílá zóna (všechny aspekty jsou splněny), 60 % černá zóna (alespoň jeden aspekt není naplněn), 19 % šedá zóna (není možné určit, zda tato kazuistika patří do bílé, nebo černé zóny).

NEJEDNOZNAČNOSŤ HRANÍC MEDZI DISKURZMI TRANS- A POSTHUMANIZMU

Bogumiła Suwara¹

¹Ústav svetovej literatúry, Slovenská akadémia vied, Bratislava, Slovenská republika

Z empirického pozorovania prác venovaných posthumanizmu možno usudzovať, že transhumanizmus bol historickým, efemérnym javom, ktorý sa v 90. rokoch minulého storočia vyčerpá. A dnes ho nahrádzajú idey a koncepty zastrešované posthumánnym diskurzom. Toto marginalizovanie transhumanizmu v rámci posthumanizmu presadzuje prominentná propagátorka a bádatelka F. Ferrando. Tento postoj priamo súvisí s nadväzovaním na postmoderné diskurzy (J. D. Bolter). V príspevku poukážeme na to, že transhumanizmus nie je voči posthumanizmu inkluzívny, ale je paralelným diskurzom. Môžeme teda hovoriť o stieraní hraníc medzi nimi? O nadväzovaní na seba alebo skôr o difúzii, prieniku s niektorými konceptami, pričom nejednoznačnosť pojmov trans- a posthumanizmu bude dobré premyslieť v kontexte významu pojmu „*ambiguous*“, ktorý napríklad v informatike znamená, že používanie tej istej metódy môže viesť ku konfúzii, k chybám a podobne.

POSTHUMANIZMUS A POSLEDNÝ ČLOVEK

Pavína Bakošová¹ – Juraj Odorčák²

¹*Centrum pre bioetiku, Filozofická fakulta Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Slovenská republika*

²*Centrum pre bioetiku, Filozofická fakulta Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Slovenská republika*

Niektorí predstavitelia filozofického posthumanizmu (Ferrando 2019, Braidotti 2013) predpokladajú, že posthumanizmus je inovatívne myšlienkové hnutie, ktoré je definované voľnou alianciou medzi kritickou dekonštrukciou humanizmu a konceptuálnou konštrukciou posthumánnych bytostí. Títo predstavitelia obvykle predpokladajú, že súčasné alebo predikované technologické spôsoby bytia poukazujú na nedostatočnosť každej filozofie, ktorá je zameraná len na človeka a ľudské hodnoty. Posthumanizmus je preto metodologicky podmienený takzvanou filozofiou konca človeka. V príspevku sa budeme zaoberať rozpracovaním následného vzťahu posthumanizmu k možnosti reálneho konca ľudského druhu. Budeme argumentovať, že rôzne formy posthumanizmu nedokážu adekvátne uchopiť existenčné a ontologické aspekty vymretia človeka, sveta po zániku ľudstva. Pokúsime sa teda ukázať, že posthumanizmus nie je filozofia, ktorá bude vhodná pre skutočne posledného človeka.

CROSS-GENRE AND POLYDISCURSIVENESS AS A PROBLEM OF INTERSEMIOTIC TRANSLATION (ON THE EXAMPLE OF CONTEMPORARY POLISH FILM ADAPTATIONS)

Robert Birkholc¹

¹*The Institute of Polish Literature, University of Warsaw, Republic of Poland*

Although mixing different genres and combining different types of discourses within one text are phenomena that have long been used in literature, in recent years both processes have definitely increased. The heterogenous poetics of contemporary texts, in which genres and discourses interact in various ways, is a challenge for film adaptation creators trying to make an audiovisual representation of novels. The aim of the project is to analyze how genre hybridity and polydiscursiveness are translated in the contemporary film adaptations which situate original literary texts in a new semiotic, media and generic contexts. The research material will be films *Pokot* [Spoor] (2017) by Agnieszka Holland, based on the novel *Prowadź swój pług przez kości umarłych* [Drive Your Plow Over the Bones of the Dead] by Olga Tokarczuk, and *Ciemno, prawie noc* [Dark, Almost Night] (2019) by Borys Lankosz, based on the novel by Joanna Bator under the same title. In both stories the “impurity” of the genres is crucial, because through a kind of retelling, the artists try to break dominant narratives. In the project I will focus on how the change of medium influences the meanings of the stories.

THE LIFE OF ART – BLURRING BORDERS? INTRODUCTION TO THE ISSUE

Weronika Lipszyc¹

¹*The Institute of Polish Literature, University of Warsaw, Republic of Poland*

The reference of the category of life to the Art objects justifies both, their temporal variability, and their connection to the life of an artist or community. This problem primarily concerns the art of the 20th and 21st century, created outside the modernist (and premodernist) paradigm of eternal art, perfect both conceptually and materially, which physical representation were not created for the longest possible duration of the work (sometimes with the awareness of its impermanence – change and destruction are included in the initial project).

One the crucial problematic spheres here is the matter used to create the works of art, which is an important declaration of artist's attitude towards the artistic tradition, testifying to his willingness to continue or exceed it. There are two strategies that introduce a category of life into art: through the use of something which is close to man on an organic or biographical level, but also of something which is most strongly processed by man, like the use of the most modern materials, for example in the Avant-garde art of the interwar period, but also in contemporary art made of rubbish. Techniques particularly related to these problems include: collage, assemblage, ready-made and installation art, especially interactive installation art.

STIERANIE HRANÍC MEDZI UMELECKÝM A FILOZOFICKÝM DISKURZOM

Iveta Fil'ová¹

¹ *Katedra filozofie, Filozofická fakulta, Katolícka univerzita v Ružomberku, Slovenská republika*

Za jednu z kľúčových úloh umenia možno považovať jeho schopnosť zneistiť bežné spôsoby vnímania u recipienta, a tak ho čo i len na chvíľu vytrhnúť zo sveta, v ktorom prevažuje nebezpečne rovnaký spôsob myslenia. Túto úlohu spĺňajú nielen súčasné umelecké prejavy, ktoré sa zväčša priamo venujú istým kľúčovým otázkam spoločnosti, ale aj umenie minulosti, ktoré každým novovzniknutým smerom narúšalo zaužívané spôsoby nazerania na svet. Schopnosť zneistiť jedinca, a tým ho vytrhnúť z nekritického prijímania podsúvaných názorov, sa však pripisuje aj filozofii. Metodická skepsa, používaná vo filozofii od čias Sokrata, je jedným z najtypickejších vymedzení filozofie, aj keď samozrejme nie jediným. V tomto príspevku zameriame svoju pozornosť na úlohu umenia a filozofie v súčasnej spoločnosti a poukážeme na prieniky medzi týmito diskurzmi. Následne sa budeme venovať otázke, či dokáže umenie z hľadiska svojej úlohy a cieľov nahradiť filozofiu, a tým zotrieť hranice medzi týmito na pohľad odlišnými diskurzmi. Alebo naopak, k úlohe spochybníť a následne prinútiť jedinca kriticky myslieť pristupujú odlišným spôsobom, a tak namiesto nahradenia filozofie umením je potrebné poukázať na ich odlišnosť a relevantnosť obidvoch diskurzov a ich vzájomné dopĺňanie sa.

SPOMIENKY NA BENÁTKY: ANALÝZA DVOCH MYŠLIENKOVÝCH EXPERIMENTOV DEREKA PARFITA

Andrej Rozemberg¹

¹Centrum pre bioetiku, Filozofická fakulta Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Slovenská republika

Podľa všeobecne rozšíreného názoru je autobiografická pamäť svedectvom o našej osobnej identite naprieč časom. Parfitov koncept kvázispomienok spochybňuje toto presvedčenie. Podľa Parfita nám kvázispomienky sprostredkujú poznanie o minulých skúsenostiach rovnako ako bežné spomienky, avšak bez nevyhnutného predpokladu, že spomínajúci je tou istou osobou ako subjekt minulej skúsenosti. Viaceré aspekty Parfitovej teórie boli v minulosti kritizované autormi ako D. Wiggins, J. McDowell, Q. Cassam, T. Burge, M. Schechtman a i. V príspevku sa zameriame primárne na holistický argument, podľa ktorého q-spomienky nedokážu čeliť komplexnej povahe mentálneho života a garantovať správne fungovanie procesov konštitutívnych pre osoby. Okrem toho sa v spojitosti s Parfitovými myšlienkovými experimentmi rozdeleného mozgu (osoby) pokúsime zdôvodniť, prečo spomienky „*post-fission*“ osôb nie sú vhodnými kandidátmi na q-spomienky.

NESKORŠÍ WITTGENSTEIN O PÔVODE PRAVIDIEL

Tomáš Čana¹

¹Centrum pre bioetiku, Filozofická fakulta Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Slovenská republika

Príspevok sa pokúša o adekvátnu interpretáciu neskoršieho Wittgensteinovho názoru na genealógiu fungujúcich pravidiel. To znamená, že rekapituluje jeho intenzívny záujem o korene, z ktorých vyrastajú normy, predpisy a príkázania, ktoré na nás naozaj vplývajú. Napríklad sa pýta: O čo sa opierajú pravidlá, ktoré na nás v živote pôsobia? Ako je možné, že majú schopnosť pôsobiť na nás? Čo to umožňuje? Čo mi, na druhej strane, umožňuje ich za určitých okolností ignorovať alebo odmietnuť? A dá sa to vôbec racionálne vysvetliť a pochopiť? Príspevok sa pokúša o adekvátnu interpretáciu Wittgensteinovho názoru na pôvod našich pravidiel s tým, že taká interpretácia by nám zasa mala umožniť vidieť náš vzťah k pravidlám správne. Následne by sme mali – vďaka tomu – začať lepšie chápať aj vlastné miesto vo svete.

POSUNY HRANÍC V MODERNOM BIODISKURZE

Jana Tomašovičová ¹

¹Centrum pre bioetiku, Filozofická fakulta Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Slovenská republika

Príspevok sa zameriava na analýzu zmien spôsobených aktuálnym biovedeckým výskumom z dvoch perspektív. Jednou z nich je transdisciplinárne prekračovanie hraníc smerujúce k vzniku konvergentných technológií, ktoré sa usilujú zvýšiť efekt svojho pôsobenia pomocou syntézy poznatkov a metód pochádzajúcich z rôznych vedných oblastí. Špecifickým príkladom konvergentnej disciplíny je v súčasnosti syntetická biológia. Druhou, filozoficky zásadnejšou perspektívou, je postupné stieranie platnosti tradičných filozofických konceptov, interpretačných schém a noriem posudzovania, ktorých relevantnosť a platnosť v novovzniknutých podmienkach je potrebné overiť. Toto overovanie uskutočníme na základe preskúmania kľúčových filozofických konceptov v štyroch rovinách, konkrétne v ontologickej, etickej, antropologickej a sociálnej rovine. Vo všetkých štyroch rovinách ukážeme, že tradičné výkladové vzorce nie sú plne dostatočné na riešenie novovzniknutých problémov, a preto si vyžadujú hlbšiu filozofickú reflexiu a nové definovanie.

MODERNÝ BIODISKURZ A STIERANIE HRANÍC

Zborník abstraktov z medzinárodného vedeckého workshopu

© Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2020

© Autori jednotlivých abstraktov, 2020

Editori: doc. Mgr. Jana Tomašovičová, PhD., Mgr. Juraj Odorčák, PhD.

Grafická úprava: Mgr. Juraj Odorčák, PhD.

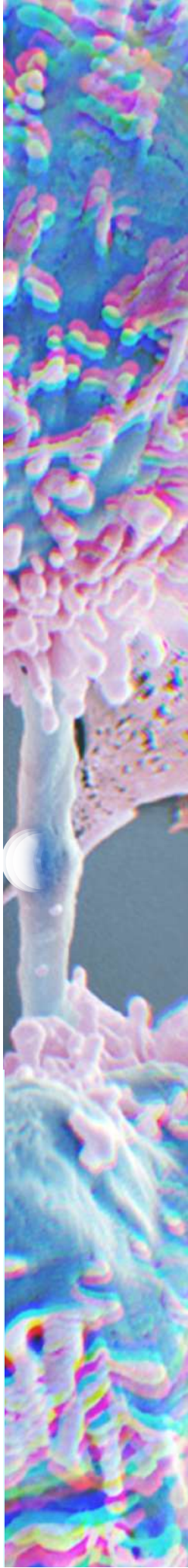
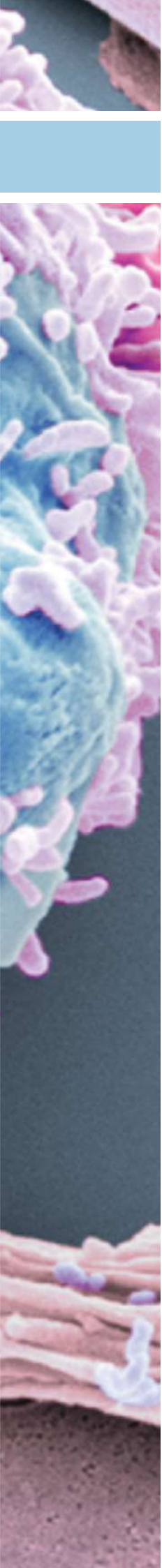
Vydavateľ: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave

Rok vydania: 2020

Vydanie: prvé

Náklad: 50 ks

ISBN 978-80-572-0086-4

ISBN 978-80-572-0086-4

9 788057 200864